

Pleisterplaatsen van wilde ganzen in Nederland

Door Prof. Dr. M. F. Mörzer Bruyns,
directeur RIVON

De vogelsoorten, die ruimte en rust nodig hebben, krijgen het steeds moeilijker. Er moet extra aandacht aan hen worden besteed, anders bestaat de kans, dat zij van het toneel zijn verdwenen, voordat men beseft, wat er is gebeurd.

De wilde ganzen behoren tot die soorten. Voor hen zullen althans in Nederland op korte termijn meer reservaten of rustgebieden moeten worden ingesteld, anders zou het wel eens te laat kunnen zijn.

Dit is pas goed tot de Nederlandse vogelbeschermers en ornithologen gedrongen, toen na een opvallende sterfte ten gevolge van vergiftiging, in 1951 begonnen werd met het verzamelen van gegevens voor een overzicht van de toentertijd en van vroeger jaren bekende ganzenpleisterplaatsen. Dit verzamelen was moeizaam.

De gegevens uit die jaren waren daardoor nog erg fragmentarisch. Ligging en omvang van verscheidene belangrijke pleisterplaatsen waren niet bekend en de gegevens over de aantallen pleisterende en overwinterende ganzen waren onvolledig. Toch was de informatie in 1958 al voldoende om met zekerheid te kunnen pleiten voor het behoud van pleisterplaatsen en het instellen van ganzenreservaten.

Internationale betekenis.

Het onderzoek strekte zich ook uit tot buiten de landsgrenzen, omdat het al gauw noodzakelijk bleek het niet tot Nederland te beperken.

Er zijn maar weinig diergroepen, zelfs onder de trekvogels, die zo internationaal moeten worden beheerd als de wilde ganzen. Het is daarom vanzelfsprekend dat het onderzoek van de trek en de voor die trek en de overwintering belangrijke pleisterplaatsen een internationale aangelegenheid is.

Dankzij het International Wildfowl Research Bureau (I.W.R.B.) verkreeg het onderzoek van de pleisterplaatsen van de wilde ganzen gelukkig vrijwel

vanaf het begin de bredere internationale basis die nodig is om deze vogels goed te kunnen „beheren”. De I.W.R.B.-ganzenwerkgroep houdt zich sedert 1960 met deze vraagstukken bezig. Deze organisatie moedigt vooral het nationale onderzoek in de verschillende landen aan, zorgt er voor dat zoveel mogelijk wordt samengewerkt en dat er gegevens worden uitgewisseld.

Deze internationale oriëntatie heeft het mogelijk gemaakt, de betekenis die Nederland voor de wilde ganzen heeft, vast te stellen en tevens in Europees verband de waarde te toetsen van de in Nederland bekende pleisterplaatsen en overwinteringsgebieden.

De vergelijking van de in de loop der jaren verzamelde gegevens van Nederland en de omringende landen, heeft aangetoond dat Nederland voor de wilde ganzen van uitzonderlijke betekenis is. Dat komt zowel door zijn geografische ligging als door de geaardheid van zijn lage landen.

Onderzoek in Nederland.

Het onderzoek in Nederland ging gelijk op aan de internationale activiteiten op dit gebied. Er is in Nederland veel aandacht geschonken aan de ganzen en er zijn vele inventarisaties uitgevoerd om vollediger en nauwkeuriger op de hoogte te komen van ligging, omvang en betekenis van pleisterplaatsen. Vrij veel van deze gegevens werden gepubliceerd (vgl. literatuur). Nog veel niet gepubliceerde zijn in rapporten vastgelegd. Wij weten dat er de laatste tientallen jaren heel belangrijke pleisterplaatsen, waar duizenden wilde ganzen lange tijd plachten te verblijven, verloren zijn gegaan. De Eempolders tussen Eemnes en Nijkerk zijn daarvan een voorbeeld, evenals de graslanden van de Beersche Overlaat en de lage landen tussen Meppel en Zwolle bij de Lichtmis en Staphorst.

Het onderzoek heeft geleerd, dat de resterende pleisterplaatsen tot nu toe nog voldoende levensmogelijkheden aan de hier doortrekkende en overwinterende ganzenpopulaties bieden. De aantallen ganzen, die tegenwoordig op deze pleisterplaatsen worden gezien zijn zelfs groter dan er in vroeger jaren plachten te komen. Dit is een gevolg van concentratie door het verloren gaan van terreinen elders in Nederland, maar het houdt ook verband met het opschuiven van aanzienlijke populaties uit aangrenzende Duitse gebieden die betrekkelijk kort geleden door ontwatering of verontrusting voor de ganzen verloren gingen.

Bedreigingen.

De omstandigheden waren tot voor kort dus nog bevredigend. Er dreigen voor verscheidene terreinen evenwel gevaren. Deze werden al jaren geleden onderkend. Er werd daarop bij herhaling gewezen, met de hoop en de verwachting, dat door het onderkennen van het gevaar, iets voor de ganzen zou kunnen worden gedaan.

Deze gevaren bedreigen namelijk pleisterplaatsen, die tot de belangrijkste van Nederland en van Europa moeten worden gerekend. Landbouwkundige verbeteringen, voornamelijk ontwatering en ontsluiting en afsluiting

door de deltawerken zijn de belangrijkste van deze dreigingen. Ook in Nederland kunnen deze werken, net als soortgelijke in Duitsland hebben gedaan, grote, voor ganzen ideale gebieden in korte tijd voor deze vogels onaanvaardbaar maken.

Er is meer dan eens op de consequenties van deze bedreigingen gewezen en op de noodzaak ganzenreservaten te stichten voor het te laat zou zijn.

Dit is op enkele plaatsen ook wel gebeurd. Er zijn op een aantal terreinen regelingen getroffen ten gunste van de ganzen. Dit is evenwel nog lang niet overal gedaan, waar het nodig is. Er moet bovendien nog worden afgewacht of de oplossingen, die van natuurbehoudszijde hier en daar werden aanvaard, voldoende zijn. Dat geldt bv. voor de reserveringen in de oeverlanden van de Boorne bij Beetsterzwaag (na het verloren gaan van de Fennen en de Kromten bij Gorredijk als fouragegebied en andere veranderingen in dit gebied); eveneens voor de regelingen bij de Sondeler Leyen in Gaasterland en bij de Brekken in Lemsterland, voor die in de Putting bij Kloosterzande, in de Poel bij Goes en op andere plaatsen. De naaste toekomst zal leren of er op deze en andere terreinen, nog meer maatregelen zullen moeten worden genomen.

Inventarisaties.

Het ideale uitgangspunt voor het instellen van reservaten is het bestuderen van een „volledige” inventarisatie van alle pleisterplaatsen. Dat is thans mogelijk doordat in de loop der jaren vele onderzoekers vele gegevens hebben verzameld. Het navolgende overzicht is het resultaat van weliswaar niet een volledige, maar toch een vrijwel volledige inventarisatie. Het bevat gegevens van 61 terreinen waarvan thans door de jaarlijkse ganzentellingen van het RIVON bekend is dat het belangrijke pleisterplaatsen zijn, die dus het eerst in aanmerking komen tot reservaat te worden bestemd.

„Belangrijk” is een terrein in dit verband, wanneer er op de trek of in de wintermaanden tenminste enkele honderden ganzen geregeld — d.w.z. ieder jaar of bijna ieder jaar — langere tijd verblijven. Dit betekent, dat het in Nederland alleen gaat om pleisterplaatsen van de grauwe gans (*Anser anser*), de kolgans (*Anser albifrons*), de rietgans (*Anser fabalis ssp.*), de kleine rietgans (*Anser fabalis brachyrhynchus*), de brandgans (*Branta leucopsis*) en de rotgans (*Branta bernicla*). De andere in Nederland waargenomen ganzensoorten, de dwerggans (*Anser erythropus*), de roodhalsgans (*Branta ruficollis*) en de Canadagans (*Branta canadensis*) komen hier wel regelmatig, maar met zo geringe aantallen, dat voor hen geen afzonderlijke regelingen nodig zijn. Zij sluiten zich gewoonlijk aan bij de talrijke soorten.

Andere gebieden, waar wel geregeld ganzen komen, maar waar zij nimmer langer blijven of waar de aantallen doorgaans gering zijn, worden niet vermeld.

Het is bekend, dat de goede pleisterplaatsen aan speciale eisen moeten voldoen, zowel wat betreft rust, als wat betreft goede veilige voedsel-

reinen en slaap- of roestplaatsen. Op deze eisen wordt niet in dit artikel maar elders ingegaan.

De gegevens voor het hierna volgende overzicht zijn verkregen door de „internationale ganzen tellingen” met daarbij de bijzondere medewerking van Drs. J. Rooth voor de grauwe gans, van J. Philippona en Th. Mulder voor de kolgans en de rietgans, van Drs. H. D. J. den Daas voor de kleine rietgans en van A. Timmerman voor de brandgans. Voorts werden gegevens verkregen van Mr. T. Lebret en Drs. W. Wolf, van S. Braaksma en Dr. G. A. Brouwer.

De ganzenpleisterplaatsen worden per provincie genoemd. Van ieder terrein wordt een korte karakteristiek gegeven. Voor uitgebreidere gegevens wordt naar de literatuur verwezen. Voor zover mogelijk wordt eventueel bij ieder gebied aangegeven, hoe groot het voor de ganzen belangrijke stuk ongeveer is, of het bedreigd wordt, of er zich reservaten bevinden en welke ganzensoorten er worden aangetroffen. De ligging van de pleisterplaatsen is op kaart aangegeven.

Lijst van pleisterplaatsen in Nederland.

De pleisterplaatsen die in de lijst worden genoemd zijn in vele gevallen de plaatsen waar de ganzen dag en nacht verblijven. Dikwijls slapen de ganzen namelijk in het zelfde gebied of dicht bij. Soms zoeken zij evenwel veilige slaapplekken op grotere afstand. Wanneer dat wenselijk is voor de duidelijkheid omdat de slaapplek niet vanzelfsprekend deel uitmaakt van het genoemde complex of omgekeerd het fourageergebied wordt dit afzonderlijk vermeld.

De in de lijst vermelde oppervlakten geven de orde van grootte aan van de gebieden, niet een nauwkeurige maat.

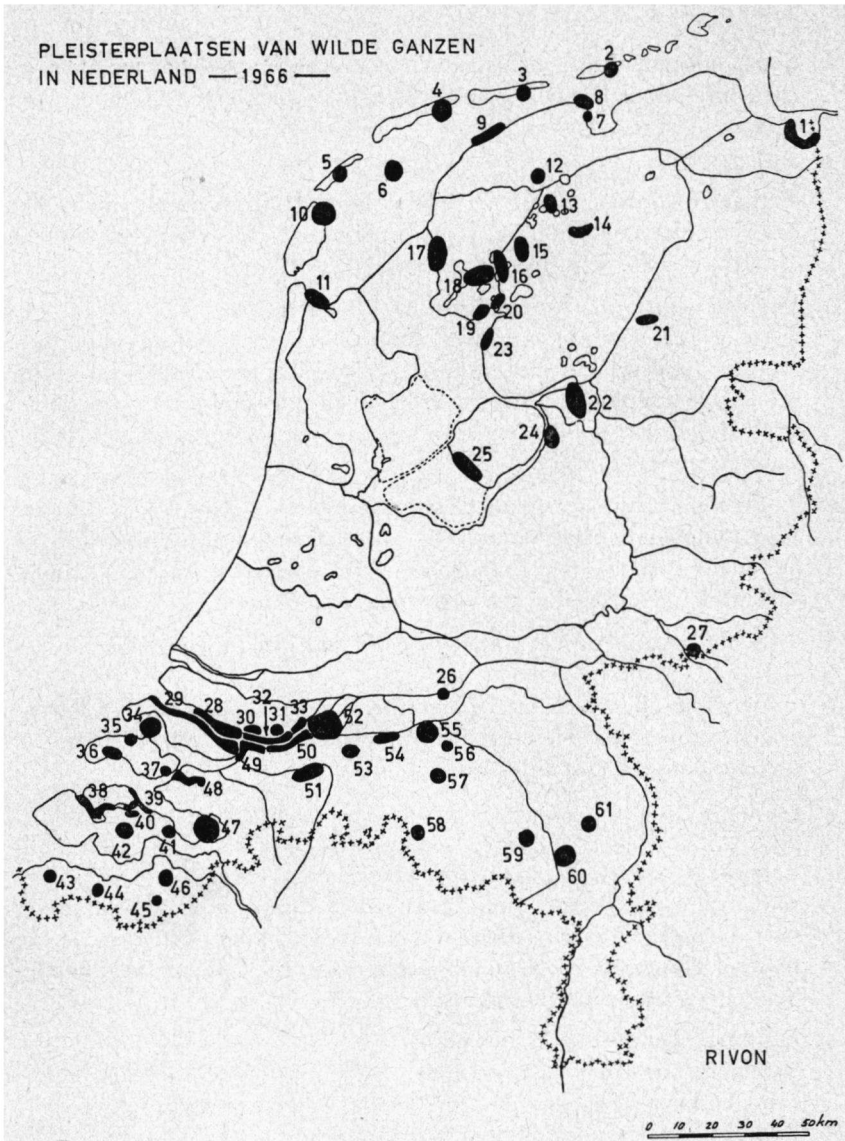
Provincie Groningen.

1. *Dollardgebied* (gem. Beerta, gem. Finsterwolde, gem. Termunten).
Brakwaterkwelders, slikken en platen in de Dollard, inclusief de Punt van Reide; oppervlakte 1000 - 1500 ha, gedeeltelijk op Duits gebied. Bedreigd door inpolderingsplannen, gedeeltelijk (200 ha) waterwildreservaat.

Er pleisteren hier honderden grauwe ganzen, honderden, soms duizenden kolgansen en honderden rietgansen. Voor de laatste soort zijn de aangrenzende polders belangrijk fourageertreinen.

Provincie Friesland (Waddenzeegebied).

2. *Oosterkwelder* op Schiermonnikoog.
Kwelder en aangrenzende slikken, oppervlakte van de kwelder \pm 500 ha.
Er pleisteren vele honderden rotgansen en honderden brandgansen in dit gebied.
3. *Nieuwlandsrijd* e.a. op Ameland.
Buitendijkse graslanden met aangrenzende slikken. De graslanden

hebben een oppervlakte van ± 500 ha. Het gebied wordt bedreigd door inpoldering, het is gedeeltelijk natuurreserveat („Het Oerd”). Er pleisteren honderden rotganzen.

4. *Boschplaatgebied* op Terschelling.

Hoge kwelders en aansluitende uitgestrekte vochtige duinvalleien van de Groede in het Staatsnatuurreserveat Boschplaat; oppervlakte van betekenis voor ganzen 1000 - 1500 ha, natuurreserveat. Er pleisteren honderden grauwe ganzen en duizenden rotganzen.

5. *Posthuiswad* op Vlieland.

Kwelder en slikken met aangrenzende Kroonspolders; oppervlakte

nabij het eiland van betekenis voor ganzen \pm 500 ha, ten dele (\pm 100 ha) beheerd als natuurreservaat. Er pleisteren honderden rotganzen.

6. *Griend.*

Schorren en slikken van het eiland Griend; oppervlakte van betekenis voor ganzen \pm 500 ha, vogelreservaat. Er pleisteren geregeld honderden, wellicht soms meer rotganzen.

7. *Anjumer kolken* bij Anjum (gem. Oostdongeradeel).

Lage graslanden rondom twee voormalige eendenkooien nabij Lauwerszee; oppervlakte 200 - 300 ha, gedeeltelijk natuurreservaat (6 ha) en rustgebied binnen het kooirecht. Er pleisteren hier honderden grauwe ganzen, honderden kolganzen en soms vele duizenden brandganzen.

8. *Bantpolder* bij Anjum (gem. Oostdongeradeel).

Graslandpolder; oppervlakte 300 - 400 ha, vogelreservaat. Belangrijkste pleisterplaats voor brandganzen. Er pleisteren tussen 10.000 en 20.000 brandganzen, die ook in de omgeving fourageren.

9. *De Bildtpollen* en *Noorderleeg* (gem. Het Bildt, gem. Ferwerderadeel).

Buitendijkse kwelders met aangrenzend wad; oppervlakte 3.300 ha, vogelreservaat. Er pleisteren in dit gebied geregeld honderden rotganzen, soms ook wat kolganzen.

Provincie Noord-Holland.

10. *Eendrechtschorren en aangrenzende slikken* op Texel.

Kwelders en slikken, met aangrenzend binnendijks graslandreservaat en kreek: Drijvers Fienweid „De Bol”; oppervlakte van betekenis voor ganzen \pm 2000 ha, natuurreservaat. Er pleisteren vele honderden tot een paar duizend rotganzen.

11. *Balgzand* (gem. Anna Paulowna).

Kwelder gebied met aangrenzende slikken in Waddenzee ten zuiden van Den Helder; oppervlakte \pm 2000 ha, watervogelreservaat. Er pleisteren in dit gebied honderden rotganzen.

Provincie Friesland (vervolg)

12. *Graslanden bij Grote Wielen* (gem. Tietjerksteradeel).

Graslanden in de omgeving van de Grote Wielen; oppervlakte 500 ha, geen reservaat. Er pleisteren hier geregeld honderden kolganzen.

13. *Eernewoude, Princenhof* (gem. Tietjerksteradeel en gem. Smallingerland).

Lage graslanden en laagveenmoerassen; oppervlakte \pm 500 ha, ten dele natuurreservaat. Pleisterplaats voor honderden; soms 1000 - 2000 kolganzen.

14. *Graslanden langs de Boorne bij Beetsterzwaag* (gem. Opsterland), met o.a. Rome en Terwispeler Grootschar.
Lage, 's winters ten dele onder water staande graslanden; oppervlakte 1500 - 2500 ha, ten dele reser vaat. Een van belangrijkste pleisterplaatsen voor de kolgans. Er pleisteren soms meer dan 10.000 kolganzen, honderden tot enkele duizenden brandganzen en kleinere groepen grauwe ganzen en kleine rietganzen.
15. *Boezemlanden bij Joure, Akmarijp en Terhorne* bij Terkaplesterpoelen en Sneekermeer (gem. Haskerland, gem. Utingeradeel, gem. Doniawerstal).
Lage graslanden, 's winters ten dele geïnunderd; oppervlakte 1000 - 2000 ha, gedeeltelijk natuurreser vaat. Pleisterplaats voor vele honderden tot enkele duizenden kolganzen, van honderden tot ongeveer duizend kleine rietganzen en kleinere aantallen brandganzen.
16. *Langweerder wielen, Koevordermeer, Oudhof en Brekken* (gem. Doniawerstal, gem. Wijmbritseradeel).
's Winters ten dele ondergelopen graslanden ten Z. van Sneek, tussen Oppenhuizen, Jutrijp en Langweer. Voor ganzen belangrijke oppervlakte 2000 - 3000 ha. Geen reser vaten. Er pleisteren in dit gebied tot meer dan 10.000 kolganzen, honderden brandganzen en soms honderden kleine rietganzen.
17. *Makkumerwaard, Workumerwaard* en binnendijkse graslanden bij Makkum en Workum (gem. Wonseradeel en gem. Workum).
Ongeveer 1000 ha buitendijkse, gedeeltelijk moerassige en drassige waardgronden en duizenden ha poldergrasland, gedeeltelijk gelegen binnen het kooirecht van twee eendenkooien, bij Piaam en Gaast. Buitendijks gedeeltelijk waterwildreser vaat en rustgebied binnen het kooirecht. Er pleisteren in dit gebied geregeld honderden grauwe ganzen, enkele honderden kolganzen en honderden tot enkele duizenden brandganzen.
Dit gebied is het belangrijkste overwinteringsgebied van de kleine rietgans. Van deze soort zijn er soms om en bij de 10.000. Deze fou-rageren in een graslandgebied van ongeveer 30.000 ha.
18. *Oeverlanden Fluessen, Heeger Meer en Slotermeer* (gem. Hemelum Oldeferd en gem. Wijmbritseradeel).
Lage, 's winters ten dele onder water staande graslanden. Voor ganzen belangrijke oppervlakte 1000 - 2000 ha. Geen reser vaten. Er pleisteren in dit gebied kleine groepen grauwe ganzen, tot enkele duizenden kolganzen, enkele honderden brandganzen en kleine groepen kleine rietganzen.
19. *Graslanden aan de kust van Gaasterland* o.a. Huitebuursterbuitenpolder bij Oude Mirdum en omgeving, Sondeler Leyen bij Sondel (gem. Gaasterland).
's Winters ten dele ondergelopen graslanden; oppervlakte \pm 2000 ha,

geen reservaten. Een aangrenzend gedeelte van het IJsselmeer langs de kust ter grootte van ± 200 ha, waar de ganzen geregeld hun toevlucht zoeken, is waterwildreservaat. Er is in dit gebied een ruilverkaveling in uitvoering. Er pleisteren in dit gebied honderden, soms duizenden grauwe ganzen, soms ook duizenden kolganzen, vele honderden brandganzen en honderden kleine rietganzen.

Het is in combinatie met gebied nr. 15 vooral voor de grauwe gans één van de belangrijkste gebieden van Nederland. Er overzomereren in dit gebied ook grauwe ganzen.

20. *Graslanden bij Grote Brekken en Brandemeer* (gem. Lemsterland).
Lage, in de winter ten dele ondergelopen graslanden; oppervlakte ± 2000 ha. De Uitheyingpolder bij Tacoziyl (± 100 ha) is waterwildreservaat. De jacht wordt er niet verhuurd. Het gebied is in een ruilverkaveling betrokken. Er pleisteren honderden tot duizenden grauwe ganzen, duizenden kolganzen en honderden tot duizenden brandganzen, soms kleine rietganzen.

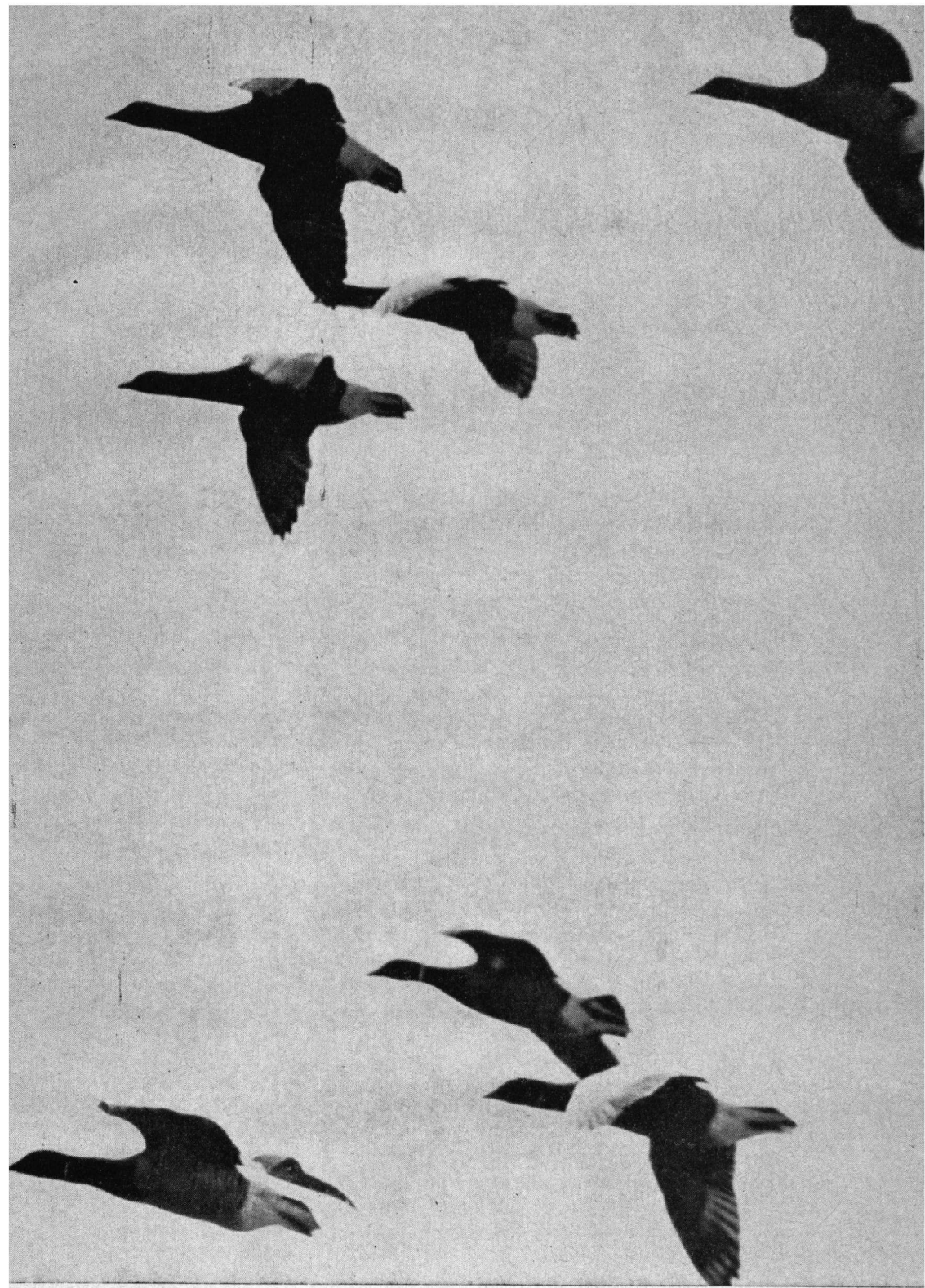
Provincie Drente.

21. *Dwingelosche Heide en Dal Beilerstroom* (gem. Ruinen, gem. Dwingelo).
Heidegebied met graslanden en akkerland; oppervlakte 800 ha, heidegebied natuurreservaat. Er pleisteren hier honderden rietganzen, deze fourageren in de graslanden en het akkerland en slapen op de vennen van de Dwingelosche- en Kralosche Heide.

Provincie Overijssel.

22. *Mastenbroekerpolder, Kampereiland en Oeverlanden Zwarte Meer* (gem. Genemuiden, gem. Kampen, gem. Zwollerkerspel, gem. IJsselmuiden).
Polder-graslanden in relatief rustig gebied. Voor ganzen belangrijke oppervlakte ± 2000 ha. Het Zwarte Meer is een waterwildreservaat van 1800 ha waarvan ± 400 ha voor de ganzen van betekenis is. Er pleisteren in dit gebied enkele honderden kolganzen en ongeveer evenveel rietganzen.
23. *Noord-Oostpolder* (gem. Noord-Oostpolder).
Graslanden in het westen en noordwesten van de polder, nabij het IJsselmeer. Voor de ganzen belangrijke oppervlakte enkele honderden ha. Geen reservaat. Er pleisteren vooral in strenge winters honderden, soms meer kolganzen en kleinere groepen rietganzen.

Rotganzen boven Drijvers Fienweid „De Bol” (Texel), mei 1963 / Foto Th. Mulder

Provincie Gelderland.

24. *Oosterwolderpolder* (gem. Doornspijk).

Lage, ten dele drassige, in de winter gedeeltelijk ondergelopen graslanden. Voor ganzen belangrijke oppervlakte \pm 1000 ha. Enkele percelen (73 ha.) zijn reservaat, er is een eendenkooi; binnen het kooirecht (\pm 500 ha) is de polder rustgebied. Voor dit gebied is een ruilverkaveling in voorbereiding. Er pleisteren in dit gebied geregeld vele honderden, soms enkele duizenden kolganzen, tot enkele honderden rietganzen en ook enkele tientallen brandganzen.

25. *Oostelijk Flevoland* (gem. Flevoland).

In de nog niet in ontginning gebrachte drassige, moerassige poldergedeelten, vooral in de kwelstrook langs de Knardijk, pleisteren vele ganzen. De aantallen nemen af met het voortschrijden van de ontginning. De voor de ganzen belangrijke oppervlakte bedraagt nog duizenden ha. Er pleisterden in dit gebied voor enige jaren nog duizenden grauwe ganzen en duizenden kolganzen. De laatste jaren namen de aantallen af tot enkele honderden. In de landbouwgebieden van Flevoland pleisteren geregeld honderden rietganzen.

26. *Uiterwaarde van Hurwenen* (gem. Rossum, gem. Zaltbommel).

Het uiterwaardengrasland, dat 's winters bij hoog water dikwijls ten dele is overstroomd, is voor ganzen een belangrijk gebied. De voor ganzen belangrijke oppervlakte is bijna 1000 ha. Er pleisteren soms tot 2000 kolganzen, geregeld enkele honderden rietganzen en soms tientallen brandganzen. Het gebied is ten dele natuurreservaat (100 ha) maar wordt bedreigd door plannen voor havenaanleg en industrievestiging.

27. *Netterdense en Azewijnse Broek* (gem. Gendringen).

Afgelegen complexen graslanden, aansluitend op lage uiterwaarden-graslanden op Duits gebied nabij Emmerik; oppervlakte enkele honderden ha. Geen reservaten. Het gebied is door ruilverkavelingswerkzaamheden beter ontsloten. De invloed hiervan op de ganzen moet nog nader worden onderzocht. Er pleisteren in deze graslanden tot meer dan honderd kolganzen en ongeveer evenveel rietganzen. Er zijn ook grauwe ganzen waargenomen.

Provincie Utrecht.

De provincie Utrecht heeft geen ganzenpleisterplaatsen van betekenis. Vroeger waren de Eempolders ter weerszijden van de Eem bij Eemnes en Bunschoten — Spakenburg van veel betekenis. Er worden in dit gebied thans wel geregeld ganzen gezien, zowel grauwe ganzen, kolganzen, rietganzen als brandganzen; soms troepen van enkele honderden. Deze pleisteren evenwel niet langer dan één of enkele dagen. Het Eempoldergebied is alleen als rustplaats voor de ganzen nog van betekenis.

Provincie Noord Holland.

Er zijn van Noord Holland, behalve de reeds vermelde in de Waddenzee, geen ganzenpleisterplaatsen van betekenis bekend.

Provincie Zuid Holland.

28. *Oeverlanden van het Haringvliet* (noordzijde; gem. Zuidland, gem. Goudswaard, gem. Zuid Beijerland, gem. Numansdorp). (Korendijkse Slikken en de Beningen bij de Mond van het Spui, gorzen en slikken van Tiengemeten en bij Numansdorp).

Slikken en brakwatergorzen met begroeiing van bies en riet en nabij gelegen graslanden; oppervlakte tezamen \pm 1000 ha. Geen reservaten. De betekenis van deze gebieden voor de ganzen wordt bedreigd door de uitvoering van de Deltawerken en door industrievestiging.

Er pleisteren in dit gebied geregeld verscheidene duizenden grauwe ganzen, honderden kolganzen, honderden brandganzen en incidenteel ook rietganzen. De oeverlanden van het Haringvliet (noordzijde) vormen één geheel met die aan de zuidzijde (nr. 29) en met die van het Hollands Diep en de Biesbosch (zie Noord Brabant). Dit is in zekere zin één ganzenpleisterplaats en als zodanig de belangrijkste van Nederland, wellicht van geheel West Europa.

29. *Oeverlanden van het Haringvliet* (zuidzijde) op Goeree-Overflakkee. Daarbij o.a. Kwade Hoek, Scheelhoek, gorzen en aangrenzende graslanden van Flakkee o.a. bij Dirklandse Sas, Stad aan het Haringvliet en Den Bommel en de Ventjagersplaat (gem. Stellendam en gem. Ooltgensplaat e.a.).

Buitendijkse graslanden, biezen en rietgorzen en aangrenzende slikken; oppervlakte tezamen 2000 - 3000 ha. Reservaten op de Kwade Hoek, Scheelhoek en Ventjagersplaat. Bedreigingen als bij nr. 28. Er pleisteren in deze oeverlanden duizenden grauwe ganzen, honderden kolganzen, soms duizenden brandganzen, incidenteel ook rietganzen. Deze laatste fourageren in de landbouwpolders van Flakkee. (Voor samenhang met aangrenzende gebieden, zie nr. 28).

30. *Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen* (gem. Numansdorp).

De graslanden, oeverlanden en gorzen langs het Haringvliet en het akkerlandareaal van de Ambachtsheerlijkheid Cromstrijen en naaste omgeving zijn voor verschillende ganzensoorten van grote betekenis. De oppervlakte die voor de ganzen van belang is bedraagt \pm 1000 ha. De rust die de ganzen in dit gebied dat, o.a. ten behoeve van de jacht niet vrij toegankelijk is, vinden, is daarbij van doorslaggevende betekenis. Een bedreiging voor de ganzen vormt hier omzetting van grasland in akkerland. Er pleisteren in het gebied van de Ambachtsheerlijkheid duizenden grauwe ganzen, honderden kolganzen, tot enkele honderden rietganzen en honderden tot duizenden brandganzen.

31. *Oude land van Strijen* (gem. Strijen).
Graslanden in de omgeving van Strijen en elders in de Hoekse Waard o.a. Cillaarshoek; oppervlakte van belang voor de ganzen \pm 1000 ha. Geen reservaten. Er pleisteren hier honderden kolganzen en honderden brandganzen. (Dit gebied sluit aan op nr. 32 en nr. 49).
32. *Hollands Diep* (gem. Numansdorp, gem. Strijen).
De in Zuid-Holland langs het Hollands Diep gelegen ganzenpleisterplaatsen tussen Numansdorp en Strijensas vormen één geheel met het Noord Brabantse deel. (Zie provincie Noord Brabant nr. 49 en nr. 50).
33. *Zuid Hollandse Biesbosch* (gem. Dubbeldam).
De Zuid Hollandse Biesbosch op het Eiland van Dordrecht is voor de ganzen van grote betekenis. Dit gebied wordt besproken tezamen met de Brabantse Biesbosch (Zie provincie Noord Brabant, nr. 52).

Provincie Zeeland.

34. *Platen en gorzen in Grevelingen en Brouwershavense Gat* (gem. Brouwershaven, e.a.).
Gorzen aan de noordkust van Schouwen en de zuidkust van Goeree en Flakkee en Platen in de Grevelingen, o.a. de Hompelvoet; oppervlakte voor de ganzen van direkt belang 500 - 1000 ha. Geen reservaten. Er pleisteren in dit gebied honderden rotganzen.
35. *Bouwpolders bij Brouwershaven en Den Osse* (gem. Brouwershaven, gem. Middenschouwen).
Afgelegen, rustig akkerland; oppervlakte enige honderden ha. Geen reservaten. Er pleisteren hier en op nog 6 à 7 soortgelijke plaatsen op Schouwen en Duiveland in strenge winters honderden tot om en bij 1000 rietganzen. Deze slapen vermoedelijk op de Hompelvoet (zie nr. 34).
36. *Omgeving Schelphoek op Schouwen* (gem. Westerschouwen, gem. Middenschouwen).
Krekengebied en inlagen met cultuurgraslanden en landbouwgronden tussen Serooskerke en Burgsluis; oppervlakte in totaal voor ganzen van betekenis 500 - 1000 ha. Ten dele reser vaat (\pm 100 ha). Er pleisteren in dit gebied honderden kolganzen, honderden tot enkele duizenden brandganzen, soms rietganzen. Op doortrek wel kleine troepen kleine rietganzen en met hoogwater ook rotganzen.
37. *Drassig polderland en Krekengebied tussen Oosterland en Ouwkerk* (gem. Duiveland).
Oppervlakte 400 ha. Grotendeels reser vaat. Er pleisteren hier honderden kolganzen, honderden brandganzen en rietganzen. Er bestaat een wisselwerking tussen deze pleisterplaats en de andere pleisterplaatsen op Duiveland en Schouwen.
38. *Veerse Meer* (gem. Veere, gem. Wissekerke, gem. Wolphaartsdijk,

e.a.) met o.a. Schotsman, Haringvreter, Goudsmaat en Middelpaaten.

Jonge ingezaaide graslanden op platen en eilanden. Voor de ganzen belangrijke oppervlakten tezamen \pm 500 ha. Ten dele reservaat. De pleisterplaatsen lopen gevaar hun betekenis voor de ganzen te verliezen door recreatievoorzieningen en ontginningen. Er pleisteren in het Veerse Meer duizenden kolganzen, honderden rietganzen, honderden brandganzen en soms honderden rotganzen.

39. *Katse Plaat, schor en plaat ten noorden van Kats en schor en slik bij Kattendijke* c.a. (gem. Kortgene, gem. Kattendijke, gem. Wemeldinge, etc.).

Buitendijkse schorren en slikken in Oosterschelde; oppervlakte tezamen \pm 500 ha. Ten dele reservaat. Dit gebied zal zijn huidige betekenis verliezen zodra de Oosterschelde wordt afgesloten. Het is de belangrijkste pleisterplaats voor vele honderden rotganzen in het Deltagebied.

40. *Wilhelminapolder* (gem. Kattendijke).

Graslanden en landbouwgronden in een rustig poldergebied; tezamen \pm 500 ha. Geen reservaten. Er fourageren in dit gebied geregeld honderden, soms duizenden rietganzen, honderden kolganzen, tientallen brandganzen, soms geringe aantallen kleine rietganzen. Het gebied neemt in betekenis af, omdat door de ganzen geregeld bezochte terreinen worden omgezet in boomgaarden.

41. *Yerseke Moer* (gem. Yerseke).

Lage, vochtige graslanden met hoge en lage gedeelten, 's winters ten dele ondergelopen; oppervlakte \pm 500 ha. Geen reservaten. Bedreigd door plannen voor landbouwkundige verbetering. Er pleisteren in dit gebied duizenden kolganzen, honderden tot duizenden rietganzen en tot tientallen brandganzen, wellicht ook geringe aantallen kleine rietganzen. De ganzen van dit gebied trekken wel naar slaapplaatsen op platen in de Oosterschelde (vgl. nr. 47).

42. *De Poel bij Goes* (gem. Goes, gem. 's Heer Abtskerke, gem. Nisse, gem. 's Heer Arendskerke, e.a.).

Complexen oude graslanden met ongelijke ligging, 's winters ten dele ondergelopen, afgewisseld met hoger liggende landbouwgronden. Oppervlakte van voor ganzen belangrijke terreinen verspreid over 1000 - 1500 ha. Geen reservaten. Bedreigd door ruilverkaveling van het gebied zelf en industrialisatie in de omgeving. De Kaloot en omgeving bij Borsele, belangrijk als uitwijkplaats en roestplaats voor de ganzen-troepen uit de Poel, wordt bedreigd door industrialisatie. Het vroeger voor de ganzen belangrijke Zuid Sloe is daardoor al verloren gegaan. Er pleisteren in de Poel bij elkaar duizenden ganzen, tw. honderden, soms duizenden kolganzen, honderden rietganzen, kleine troepen kleine rietganzen en tientallen soms, honderden brandganzen.

43. *Cultuurgronden bij Marollenput tussen Groede en Oostburg* (gem. Groede e.a.).
Graslanden langs oude krek en akkerland; oppervlakte enige honderden ha. Geen reservaten, geen bedreigingen. Er pleisteren in dit gebied voornamelijk rietganzen (tientallen tot honderden), kleinere troepen kolganzen en soms enkele brandganzen. De vogels roesten op platen in de Westerschelde.
44. *Brakman* (gem. Hoek, gem. Biervliet, e.a.).
Er bevinden zich in de Brakman en in de omgeving ervan nog graslandcomplexen en oeverlanden, die als pleisterplaats mogen worden vermeld. De vele duizenden ganzen van ongeveer tien jaar geleden zijn evenwel verdwenen door de ontwikkeling van het recreatiegebied in de Brakmanpolder. Oppervlakte van voor de ganzen belangrijke percelen ± 200 ha in de Brakman en enkele honderden ha in de omliggende polders. Er zijn geen reservaten. Er pleisteren in dit gebied nog enkele honderden kolganzen, kleinere groepen rietganzen en tientallen brandganzen. Kleine rietganzen werden er geregeld, soms met honderden waargenomen. De ganzen slapen op de Savoy-aardsplaat en andere platen in de Westerschelde.
45. *Groot Eiland bij Hulst* (gem. St. Jansteen).
Door kreek omgeven en aan kreek gelegen, ten dele drassige graslanden, in een afgesloten gebied, waar de ganzen zelden verstoord worden. Oppervlakte van betekenis voor de ganzen ± 200 ha. Geen reservaat. Betere ontsluiting en intensievere jacht zijn de potentiële gevaren, die dit ook in andere opzichten zo belangrijke gebied bedreigen. Er pleisteren hier duizenden kolganzen, honderden rietganzen en tientallen brandganzen. Er werden ook kleine rietganzen waargenomen. Het Groot Eiland is als ganzenpleisterplaats tot op zekere hoogte één geheel met „De Putting” bij Kloosterzande (zie nr. 46). Wanneer ganzen in het ene gebied verstoord worden wijken zij naar het andere uit.
46. *De Putting bij Kloosterzande* (gem. Hontenisse, gem. Vogelwaarde).
Laag gelegen graslanden in komvormige polder (Grote Putting) en aangrenzende graslanden in de omgeving van de Groot Vogel o.a. Kleine Putting. Voor de ganzen belangrijke oppervlakte in totaal ± 500 ha. Er is in dit gebied geen reservaat. Bedreiging door ontwatering en ontsluiting, waarbij evenwel in ruilverkavelingsverband een gedeelte van De Putting als ganzenreservaat zal kunnen worden beheerd. Er pleisteren in dit gebied duizenden, soms meer dan 10.000 kolganzen, tot enkele honderden rietganzen, kleinere troepen kleine rietganzen en tientallen brandganzen. De ganzen slapen gewoonlijk op platen in de Westerschelde voor Ossnisse en tussen Perkpolder en de Belgische grens. Vooral het Land van Saaftinge is in dit opzicht voor de ganzen van vitale betekenis.
Er bevinden zich in het oostelijke deel van Zeeuwsch Vlaanderen o.a.

in de omgeving van Axel, van Zaamslag en ook oostelijk van de weg van Kloosterzande naar Hulst verscheidene plaatsen waar zich geregeld grotere troepen kolganzen en rietganzen ophouden. Deze zijn niet in het overzicht opgenomen, omdat De Putting en het Groot Eiland de belangrijkste kernen in dit gebied vormen.

47. *Schorren, slikken en platen in Oosterschelde bij Tholen en Bergen op Zoom* (gem. Tholen, gem. Bergen op Zoom, gem. Rilland Bath). Buitendijkse kwelders en slikken, met een oppervlakte van enige honderden ha die voor de ganzen van belang zijn. Geen reservaten. Er pleisteren in dit gebied enige honderden rotganzen. De platen van het Verdrongen Land van Reimerswaal en de Speelmansplaten zijn slaappleatsen voor de ganzen van het Yerseke Moer (nr. 41) en voor kleinere groepen rietganzen die op Tholen fourageren, waarvan echter geen afzonderlijke pleisterplaats kan worden genoemd.
48. *Eendracht ten noorden van Vossemeer, Krabbenbeek en Mosselkreek, gelegen tussen Tholen en Brabant en St. Philipsland* (gem. Oud Vossemeer, gem. St. Philipsland, e.a.). Verspreid liggende schorren, slikken en platen waarvan enige honderden ha voor de ganzen van betekenis zijn. Geen reservaten. Het gebied is van betekenis als pleisterplaats voor honderden rotganzen. Deze betekenis zal verdwijnen, wanneer de Oosterschelde wordt afgesloten.

Provincie Noord Brabant.

Noord Brabant is een zeer belangrijke provincie wat ganzenpleisterplaatsen betreft, niet zozeer vanwege het aantal, maar wel vanwege de uitgestrektheid en de hoedanigheid van deze terreinen. Dit komt tot uiting in de aantallen pleisterende vogels.

49. *Graslanden langs Volkerak en Hollands Diep, gelegen bij Dintelsas en om en bij Willemstad tot aan Tonnenkreek, o.a. de St. Anthoniegorzen* (gem. Willemstad, gem. Fijnaart, gem. Heijningen). Verspreid liggende graslanden. Ten dele buitendijks. Totale oppervlakte die voor de ganzen van betekenis is 500 - 600 ha. Geen reservaten. Deze gebieden gaan in betekenis achteruit door de Deltawerken (Volkerakdam, Volkeraksluizen, Hellegatsplein en ontwikkelingsplannen voor oeverlanden van het Hollands Diep) en door voorgenomen ontwikkeling van recreatiegebieden. Er pleisteren in dit gebied tot duizenden kolganzen en duizenden brandganzen, eveneens, maar in mindere mate rietganzen en grauwe ganzen. Er is een uitwisseling van de ganzen in dit gebied met die van Cromstrijen (nr. 30). De vogels slapen veelal op de Ventjagersplaat (nr. 29).
50. *Hollands Diep, oeverlanden, opwassen en aangrenzende polders bij Klundert en Moerdijk* (gem. Klundert, gem. Hoge en Lage Zwaluwe; vgl. nr. 31).

Van de biezenvelden in het Hollands Diep zijn de Appellzak en de Sasseplaat het meest bekend. De Sasseplaat is waterwildreservaat (100 ha). Die terreinen zijn vooral voor de grauwe ganzen van betekenis. De grauwe ganzen fourageren ook in de aangrenzende polders, maar de graslanden daar zijn vooral van belang voor de kolganzen, de akkers voor de rietganzen. De totale voor de ganzen belangrijke oppervlakte kan worden gesteld op \pm 500 ha. biezen- rietland en slikken in het Hollands Diep en op ongeveer 2000 ha in de polders. Er pleisteren in dit gebied geregeld duizenden grauwe ganzen, duizenden kolganzen, honderden rietganzen en duizenden brandganzen.

51. *Haagse Beemden c.a.* (gem. Etten en Leur, gem. Prinsenbeek, gem. Terheijden).
Lage, 's winters ten dele ondergelopen graslanden ten zuiden van de Mark tussen Terheijden en Oudenbosch. Voor ganzen belangrijke oppervlakte \pm 2000 ha. Er zijn geen reservaten in dit gebied. Het gebied wordt in ruilverkavelingsverband ontwaterd en ontsloten. Er pleisteren in dit gebied duizenden kolganzen (soms 8.000 - 15.000), soms ook honderden rietganzen. De ganzen trekken, wanneer de omstandigheden in de Beemden ongunstig zijn, naar het Hollands Diep om te overnachten.
52. *Biesbosch, Brabantse- en Zuid Hollandse Biesbosch*, zie nr. 33 (gem. Made en Drimmelen, gem. Hoge en Lage Zwaluwe).
Riet- en biezenvelden, platen, slikken en tussenliggend en aangrenzend polderland. Daarvan afzonderlijk te noemen de *Koekoekspolders* en de *Graslandpolders bij Lage en Hoge Zwaluwe* (gem. Hoge en Lage Zwaluwe). Oppervlakte \pm 500 ha. Totale oppervlakte die voor de ganzen van betekenis is ten minste 1500 - 2500 ha. Belangrijke stukken in de Biesbosch zijn Staatsreservaat, maar daarbij zijn vele voor ganzen onbelangrijke grienden. Afsluiting van het Haringvliet zal de aard van de Biesbosch doen veranderen. Er moet worden afgewacht welke gevolgen dit voor de ganzen zal hebben. Verdere bedreigingen in dit gebied zijn de ontwikkeling van de recreatie, de jacht, de ganzenschade. Er pleisteren in dit gebied duizenden grauwe ganzen, honderden tot duizenden kolganzen, honderden rietganzen en tientallen brandganzen.
53. *Graslanden ten noorden van Oosterhout* (gem. Oosterhout, c.a.).
Gelegen tussen Made, Raamsdonk en Gravenmoer. Oppervlakte voor ganzen belangrijk 500 à 1000 ha. Er zijn geen reservaten. Er pleisteren in deze graslanden honderden kolganzen en rietganzen. Deze hebben hun slaappleaatsen in de Biesbosch.
54. *Graslanden langs Bergsche Maas en Oude Maasje ten noorden van Capelle, Waalwijk en Baardwijk* (gem. Waalwijk, gem. Sprang Capelle, c.a.).

Oppervlakte grasland van belang voor ganzen \pm 500 ha. Geen reservaten. Er pleisteren hier honderden, soms duizenden kolganzen, honderden rietganzen, soms tientallen brandganzen.

55. *Graslanden bij Haarsteeg, Vlijmen en Engelen, waarbij de Ham en Rijskampen en Moerputten bij Vlijmen*, (gem. Vlijmen, gem. Engelen, gem. 's-Hertogenbosch, gem. Vught).

Laagegelegen, soms drassige en ondergelopen graslanden; oppervlakte 500 - 1000 ha. Ten dele reservaat (130 ha) en rustgebied binnen kooirecht van twee eendekooien. Er pleisteren in dit gebied honderden, soms tussen 1.000 - 2.000 kolganzen; in de omgeving van Haarsteeg en Engelen na de ontwatering minder, kleine troepen rietganzen en soms enkele brandganzen.

56. *Bossche Broek en omgeving* (gem. 's-Hertogenbosch, gem. Vught, gem. St. Michielsgestel).

Lage, 's winters ten dele ondergelopen graslanden; oppervlakte \pm 200 ha. Ten dele reservaat (60 ha). Er pleisteren hier honderden kolganzen en geringe aantallen rietganzen. Het gebied wordt bedreigd door de uitbreiding van 's-Hertogenbosch, van Vught en door ontsluiting.

57. *Campinasche Heide* (gem. Boxtel, gem. Oisterwijk).

Vochtige heide met vennen; oppervlakte voor de ganzen van belang 200 - 300 ha. Natuurreservaat. Er pleisteren hier geregeld tientallen tot honderden rietganzen en kleine troepjes kolganzen, die op de omringende cultuurlanden fourageren.

58. *Neterselse Heide met Goorven* (gem. Hilvarenbeek, gem. Hoge en Lage Mierde).

Vochtige heide met vennen. Enige honderden ha zijn van belang als pleisterplaats. Het gebied is ten dele natuurreservaat. Er pleisteren rietganzen van enkele tientallen tot honderden, die op aangrenzend cultuurland hun voedsel zoeken.

59. *Strabrechtse- en Lieropse Heide* (gem. Heeze, gem. Someren, gem. Mierlo).

Vochtige heide met vennen; oppervlakte \pm 500 ha. Staatsnatuurreservaat. Er pleisteren geregeld rietganzen, soms enkele honderden, en kleine troepen kolganzen. Deze fourageren op de omringende cultuurgronden.

- 60a. *Astense Peel* (gem. Asten).

Zie Grote Peel, nr. 60b (Provincie Limburg).

Provincie Limburg.

Er bevinden zich in Limburg slechts twee ganzenpleisterplaatsen, waarvan bekend is, dat zij belangrijk zijn. Beide zijn gelegen in De Peel.

- 60b. *Grote Peel* (gem. Nederweert, gem. Asten).

Dit bijna 1000 ha grote peelgebied met hoogveenvegetaties, turf-gaten, moerassen en plassen is als pleisterplaats van betekenis voor honderden rietganzen en tientallen kolganzen. Een groot deel is Staatsnatuurreservaat. De ganzen fourageren op de omringende bouwlanden.

61. *Mariapeel e.o.* (gem. Sevenum, gem. Horst).

De Mariapeel en andere peelgebieden bij Griendtsveen, met een totale oppervlakte van \pm 1000 ha zijn een pleisterplaats voor honderden rietganzen, die op de omringende cultuurlanden fourageren. De Mariapeel is Staatsnatuurreservaat. De rust in het gebied wordt bedreigd door ontwikkeling van recreatievoorzieningen.

Pleisterplaatsen per ganzensoort.

Het totaal aantal van 61 ganzenpleisterplaatsen geeft wel aan hoe belangrijk Nederland voor de wilde ganzen is. Het aantal is evenwel minder groot dan het lijkt, wanneer men zich realiseert, dat niet alle pleisterplaatsen voor alle soorten betekenis hebben. Dit blijkt wanneer men de pleisterplaatsen per soort beziet. Daaruit kan tevens gemakkelijker worden afgeleid, waar voor de verschillende soorten het eerst reservaten zouden moeten worden ingesteld.

In de volgende tabellen zijn aangegeven van iedere pleisterplaats na het nummer en de plaatsaanduiding, hoeveel ganzen het gebied plegen te bezoeken, uitgedrukt in 10.000-tallen, 1.000-tallen, 100-tallen of 10-tallen. Daarna is vermeld de oppervlakte van de pleisterplaats en de oppervlakte die reservaat is, rustgebieden binnen kooirechten zijn met () aangegeven. Een D betekent, dat het gebied wordt bedreigd.

Pleisterplaatsen van de grauwe gans.

De grauwe gans is voornamelijk een doortrekker. Er passeren over noord-west en zuid-west Nederland ten minste 10.000-20.000 individuen. Wanneer de winter niet te streng is, overwinteren er één of enkele duizenden. De gegevens van tabel I zijn grotendeels afkomstig van Drs. J. Rooth.

Tabel I — Grauwe Gans

Nr.	Pleisterplaats	Aantallen	Oppervl.	Reservaat	Status
1	Dollard Kwelders	1.000	1.500	100	D
4	Boschplaat op Terschelling	100	1.000	1.000	
7	Anjumer Kolken	100	300	(500)	
14	Oeverland Boorne	10	2.500	0	D
17	Makkumerwaard	100	2.000	1.200	
18	Fluessen	100	2.000	0	
19	Gaasterland	1.000	2.000	0	D
20	Lemsterland	1.000	2.000	(100)	D
25	Flevoland	100	3.000	0	D
27	Netterdense Broek	100	500	0	?

<i>Nr.</i>	<i>Pleisterplaats</i>	<i>Aantallen</i>	<i>Oppervl.</i>	<i>Reservaat</i>	<i>Status</i>
28	Haringvliet N.	1.000	1.000	0	D
29	Haringvliet Z.	1.000	3.000	1.500	D
30	Cromstrijen	1.000	1.000	0	D
49	Willemstad e.o.	100	500	0	D
50	Hollands Diep	1.000	500	100	D
52	Biesbosch	1.000	2.500	400(?)	D
16	pleisterplaatsen		25.300	5.000	

Wanneer men de tabel als uitgangspunt neemt om te komen tot het ontwerpen van een ideaal „netwerk” van grauwe ganzen-reservaten in Nederland, dan zijn wij daarvan nog ver verwijderd. Er zouden immers allereerst afdoend grote reservaten of rustgebieden moeten worden gesticht in alle pleisterplaatsen waar zich duizenden ganzen plegen op te houden. In enkele van de belangrijkste pleisterplaatsen is er nog niets gedaan. Er zouden daar maatregelen moeten worden genomen, die de dreigingen zouden opheffen of compenseren.

In een aantal andere pleisterplaatsen zouden eveneens nog passende reservaten moeten worden ingesteld. Het overzicht van tabel I kan als basis dienen voor een dergelijk plan.

Pleisterplaatsen van de kolgans.

De kolgans is niet alleen een doortrekker, maar ook een overwinteraar. Het gaat bij de kolgans om vermoedelijk 60.000-70.000 individuen. Het zijn vooral grasland-ganzen, die op niet minder dan 43 van de 61 pleisterplaatsen worden gezien. De gegevens van tabel II zijn ontleend aan de publicaties en persoonlijk verstrekte gegevens van J. Philippona en Th. Mulder.

Tabel II — Kolgans

<i>Nr.</i>	<i>Pleisterplaats</i>	<i>Aantallen</i>	<i>Oppervl.</i>	<i>Reservaat</i>	<i>Status</i>
1	Dollard	1.000	1.500	200	D
7	Anjumer Kolken	100	300	(500)	
9	Noorderleeg	100	3.000	3.000	
12	Grote Wielen	100	500	0	
13	Eernewoude	1.000	500	0	
14	Oeverlanden v. d. Boorne	10.000	2.500	0	D
15	Akmarijp	1.000	2.000	100	
16	Langweerder Wielen etc.	10.000	3.000	0	
17	Makkumerwaard e.o.	100	3.000	1.200	
18	Fluessen e.o.	1.000	2.000	0	
19	Gaasterland e.o.	1.000	2.000	0	D
20	Lemsterland	1.000	2.000	(100)	D
22	Mastenbroekerpolder	100	2.000	400	
23	Noordoostpolder	100	500	0	
24	Oosterwolderpolder	1.000	1.000	(500)	D
25	Flevoland	100	2.000	—	D
26	Hurwenen	1.000	1.000	100	D

Nr.	Pleisterplaats	Aantallen	Oppervl.	Reservaat	Status
27	Netterden	100	500	—	D
28	Haringvliet N.	100	1.000	—	D
29	Haringvliet Z.	100	3.000	1.500	D
30	Cromstrijen	100	1.000	—	D
31	Strijen	100	1.000	0	
36	Schelphoek	100	1.000	100	
37	Oosterland	100	400	400	
38	Veerse Meer	1.000	400	200	
40	Wilhelminapolder	100	500	0	D
41	Yerseke Moer	1.000	500	0	D
42	de Poel bij Goes	100	1.500	0	D
43	Groede	10	200		
44	Brakman	100	400	0	D
45	Groot Eiland	1.000	200	0	
46	de Putting	10.000	500	100	D
49	Willemstad e.o.	1.000	600	0	D
50	Hollands Diep e.o.	1.000	2.500	100	D
51	Haagse Beemden	10.000	2.000	0	D
52	Biesbosch	1.000	2.500	400(?)	D
53	Oosterhout	100	1.000	0	
54	Bergsche Maas	100	500	0	
55	Vlijmen e.o.	1.000	1.000	130	D
56	Bossche Broek	100	200	60	D
40 pleisterplaatsen			51.700	9.090	

De tabel laat zien, dat ook voor de instelling van een reservaten-netwerk voor de kolgans de eerste stappen nog moeten worden gedaan. De omstandigheid, dat de kolgans op zoveel verschillende plaatsen pleistert, maakt de soort wellicht iets minder kwetsbaar. Er zijn echter slechts vier gebieden waar zich zeer grote concentraties van meer dan 10.000 ophouden. Er zijn er niet meer dan 14 waar duizenden kolgenzen pleisteren. Op deze 18 terreinen zijn er maar 6, waar reservaten zijn ingesteld (niet voor de kolgenzen). Deze zijn allen niet onbelangrijk, maar toch gering van omvang. De rustgebieden in de kooirechten te Anjum en in de Oosterwolderpolder zijn, al gaat het niet om echte reservaten, nog de grootste.

Het thans bestaande stel reservaten is voor een populatie van meer dan 60.000 vogels onvoldoende, vooral als men rekent met de omstandigheid, dat zoveel pleisterplaatsen worden bedreigd.

Pleisterplaatsen van de rietgans.

Er is omtrent de rietganzen minder bekend, dan van de andere ganzen. Dat komt doordat het voorkomen van de rietgans over het algemeen minder spectaculair is. Er zijn bv. bijna nergens grote concentraties. Bovendien houden de rietganzen zich over het algemeen op in het oosten en zuiden des lands waar beslist minder naar ganzenpleisterplaatsen is gekeken. Deze pleisterplaatsen in het oosten en zuiden sluiten aan op die van de hoofdmacht van de rietganzen. Het gaat daar om 10.000den individuen, die in herfst en winter worden vermeld van Zuid-Zweden, Polen,

Oost- en West-Duitsland, Zwitserland, Frankrijk en Noord-Spanje. Zij komen nogal eens voor op plaatsen waar andere ganzensoorten zich niet of nauwelijks vertonen. Het aantal in Nederland in normale winters voorkomende rietganzen wordt heel globaal geschat op enige duizenden (4.000 - 5.000). Er wordt daarbij geen onderscheid gemaakt tussen de ondersoorten, met uitzondering van de kleine rietgans, die apart wordt behandeld.

De in het overzicht vermelde gegevens zijn stellig onvolledig. Het bekend zijn van deze onvolledigheid kan wellicht een stimulans zijn voor onderzoeken, die de leemten aanvullen.

Tabel III — Rietgans

Nr.	Pleisterplaats	Aantallen	Oppervl.	Reservaat	Status
1	Dollard	100	1.500	200	D
21	Dwingelo	100	800	200	—
22	Mastenbroekerpolder	100	2.000	400	
23	Noordoostpolder	10	500	0	
24	Oosterwolderpolder	100	1.000	(500)	D
25	Flevoland	100	2.000	0	
26	Hurwenen	100	1.000	100	D
27	Netterdense Broek	100	500	0	
28	Haringvliet Noordzijde	10	1.000	0	D
29	Haringvliet/Flakkee	10	1.000	0	D
30	Cromstrijen	100	1.000	0	
35	Midden-Schouwen	1.000	500	0	
36	Schelphoek	100	1.000	100	
37	Oosterland	100	400	400	
38	Veerse Meer	100	400	200	
40	Wilhelminapolder	1.000	500	0	D
41	Yerseke Moer	1.000	500	0	D
42	de Poel bij Goes	100	1.500	0	D
43	Groede	100	200	0	
44	Brakman	10	400	0	D
45	Groot Eiland	100	200	0	D
46	de Putting	100	500	0	D
49	Willemstad e.o.	100	600	0	D
50	Hollands Diep e.o.	100	2.500	0	D
51	Haagse Beemden e.o.	100	2.000	0	D
52	Biesbosch e.o.	100	2.500	400	D
53	Oosterhout	100	1.000	0	
54	Bergsche Maas	100	500	0	
55	Vlijmen	10	1.000	130	
56	Bossche Broek	10	200	60	D
57	Campina	100	300	300	
58	Neterselse Heide	100	300	100	
59	Strabrechtse heide	100	500	500	
60	Grote Peel	100	1.000	800	
61	Mariapeel	100	1.000	400	
33	pleisterplaatsen		31.800	4.790	

Ook voor de rietganzen is het aantal reservaten zeer beperkt en er kan van

een netwerk van reservaten nog niet worden gesproken. Wel bevinden zich vrijwel alle pleisterplaatsen in Limburg en Brabant, voor zover zij in heide en hoogveengebieden zijn gelegen, in natuurreservaten.

Pleisterplaats van de kleine rietgans

Het is bekend, dat de hoofdmacht van de uit Noord-Europa (Spitsbergen) afkomstige populatie kleine rietganzen in normale winters in Nederland overwintert. Alleen met strenge winters trekken zij verder door naar België en Frankrijk. Het totale aantal kleine rietganzen dat Nederland opzoekt, is ten naaste bij 10.000. De meeste blijven in Z.-W. Friesland, maar er overwinteren gewoonlijk ook kleine aantallen kleine rietganzen in Zeeland en in Vlaanderen bij Damme. Vele gegevens van tabel IV zijn ontleend aan de studie van Drs. H. D. J. den Daas. Zij zijn aangevuld met die van de ganzentellingen uit latere jaren.

Tabel IV — Kleine Rietgans

<i>Nr.</i>	<i>Pleisterplaats</i>	<i>Aantallen</i>	<i>Oppervl.</i>	<i>Reservaat</i>	<i>Status</i>
14	Graslanden Boorne	10	2.500	0	D
15	Akmarijp	1.000	2.000	0	
16	Langweerder Wielen	100	3.000	0	
17	Makkum en Workum	10.000	30.000	1.200	
18	Fluessen	10	2.000	0	
19	Gaasterland	100	2.000	0	D
20	Lemsterland	10	2.000	(100)	D
36	Schelphoek	10	1.000	100	
40	Wilhelminapolder	10	500	0	D
41	Yerseke Moer	10	500	0	D
42	de Poel bij Goes	10	1.500	0	D
44	Brakman	10	400	0	D
45	Groot Eiland	10	200	0	
46	de Putting	10	500	0	D
14 pleisterplaatsen			48.100	1.400	

Er zijn maar enkele gebieden van betekenis voor de kleine rietganzen. In deze gebieden (Akmarijp en de poldergraslanden bij Makkum en Workum tot ver het binnenland in), bevinden zich nog geen ganzenreservaten. Het belangrijkste „reservaat” voor de kleine rietgans is het kooirecht van beide eendenkooien bij Piaam en het reservaat van de Makkumerwaard.

Pleisterplaatsen van de kleine rietgans.

Nederland is het belangrijkste overwinteringsgebied van de brandganzen uit Noord-Europa. Vermoedelijk verblijft hier te lande meer dan 75 % van de gehele Europese broedvogelpopulatie. Het gaat daarbij om ten naaste bij 20.000 individuen. Door de onderzoekingen van Timmerman weten wij hoe de trek over en de overwintering in Nederland verloopt. Daaruit zijn de gegevens voor dit overzicht afgeleid.

De brandgans is in Nederland beschermd. De jacht op deze gans is sedert 1950 niet meer geopend. De brandganzen genieten door deze omstandig-

Tabel V — Brandgans

Nr.	Pleisterplaats	Aantallen	Oppervl.	Reservaat	Status
2	Schiermonnikoog	100	500	0	
7	Anjumerkolken	1.000	300	(500)	
8	Bantpolder	10.000	400	300	D?
14	Boorne	1.000	2.500	0	
15	Akmarijp	100	2.000	0	
16	Langweerder Wielen	100	3.000	0	
17	Makkum-Workum	1.000	3.000	1.200	
18	Fluessen	100	2.000	0	
19	Gaasterland	100	2.000	0	D
20	Lemsterland	1.000	2.000	(100)	D
24	Oosterwolderpolder	10	1.000	(500)	D
26	Hurwenen	10	1.000	0	D
28	Haringvliet N.	100	1.000	0	D
29	Haringvliet Z.	1.000	2.000	1.000	D
30	Cromstrijen	1.000	1.000	0	
31	Strijen	100	1.000	0	
36	Schelphoek	1.000	1.000	100	
37	Oosterland	100	400	400	
38	Veerse Meer	100	400	200	D
40	Wilhelminapolder	10	500	0	D
41	Yerseke Moer	10	500	0	D
42	de Poel bij Goes	100	1.500	0	D
43	Groede, etc.	10	200	0	
44	Brakman	10	400	0	
45	Groot Eiland	10	200	0	
46	de Putting	10	500	0	
49	Willemstad e.o.	1.000	600	0	
50	Hollands Diep	1.000	2.500	100	
52	Biesbosch	10	2.500	400	
54	Bergsche Maas	10	500	0	
55	Vlijmen	10	1.000	130	D
31 pleisterplaatsen			37.400	4.930	

heid meer rust dan andere ganzensoorten en dat is te merken. Dit is wellicht mede de oorzaak dat deze ganzen in zo grote getale naar Nederland afzakken. De bedreigingen van de voor deze gans beschikbare biotopen, laaggelegen graslanden en kwelders in het kustgebied zijn daarom des te ernstiger.

Het instellen van een reservatennetwerk in Nederland voor de brandgans zou dan ook gericht moeten zijn op het nemen van maatregelen voor het behoud van hun biotopen. Dit is, gezien de bedreigingen van verscheidene belangrijke pleisterplaatsen, een urgente aangelegenheid.

Pleisterplaatsen van de rotgans.

De rotgans pleistert in Nederland alleen in het Waddenzeegebied en in Zeeland. Het gaat om enkele duizenden individuen. Er trekken meer rotgans door Nederland, maar het totaal aantal dat hier tegelijk aanwezig is, is ongeveer 4.000. De rotgans komt zelden binnendijks, hij houdt zich vrijwel uitsluitend op op buitendijkse schorren en slikken.

Tabel VI — Rotgans

Nr.	Pleisterplaats	Aantallen	Oppervl.	Reservaat	Status
2	Oosterkwelder	1.000	500		
3	Nieuwlandsrijd	100	500	100	D
4	Boschplaat	1.000	1.500	1.500	
5	Posthuiswad	100	500	100	D
6	Griend	100	500	500	
9	Noorderleeg	100	3.300	3.300	
10	Eendrachtschorren	100	2.000	2.000	
11	Balgzand	100	2.000	2.000	D
34	Grevelingen	100	1.000	0	D
38	Veerse Meer	100	500	200	
39	Katse Plaat e.a.	100	300	300	D
47	Oosterschelde	100	200		D
48	Eendracht e.a.	100	200		D
13 pleisterplaatsen			13.000	10.000	

De rotgans is beschermd omdat de totale wereldpopulatie klein is. De jacht op de soort is in Nederland niet meer open. Bovendien zijn de meeste pleisterplaatsen in de Waddenzee reservaat. De pleisterplaatsen in Zee-land zijn voorlopig veilig. De belangrijkste gaan evenwel geheel verloren, wanneer de Oosterschelde wordt afgesloten. De reservaten in de rotgans-pleisterplaatsen naderen het meest het ideaal van een netwerk van reservaten. Hoewel deze reservaten niet voor de rotganzen zijn ingesteld, profiteren zij er ten volle van.

Nabeschuwing.

Het totaal van 61 belangrijke pleisterplaatsen in Nederland, waarvan alles bij elkaar, al is het niet tezelfder tijd, tussen 110.000 en 120.000 ganzen gebruikmaken, is indrukwekkend genoeg. Vooral voor een zo klein en intensief in cultuur gebracht land als het onze.

Men zou daaruit de gevolgtrekking kunnen maken, dat er voldoende pleisterplaatsen zijn, dat er geen reden tot ongerustheid is en dat het instellen van reservaten geen urgente aangelegenheid is.

De tabellen 1 tot en met 6 laten evenwel zien, dat het aantal pleisterplaatsen per soort, vooral voor enkele soorten, eerder aan de krappe kant is. Het overzicht van tabel VII geeft aan, hoeveel pleisterplaatsen per soort belangrijk zijn voor troepen van tienduizenden, duizenden of honderden ganzen. De tientallen zijn weggelaten.

Tabel VII.

Aantallen:	10.000	1.000	100	Totaal
grauwe gans	1	2	6	9
kolgans	4	13	13	30
rietgans	0	3	23	26
kleine rietgans	1	1	2	4
brandgans	1	6	8	15
rotgans	0	2	10	12

De pleisterplaatsen in en bij het Haringvliet (nr. 28, nr. 29), het Hollands

Diep (nr. 30, nr. 31, nr. 49 en nr. 50) en de Biesbosch (nr. 52) zijn in tabel 7 als één pleisterplaats beschouwd. Zij zijn dit in wezen ook, maar werden in het overzicht afzonderlijk genoteerd, aangezien dat in verband met bestuurlijk overleg en uit beheersoogpunt praktischer is.

De grauwe gans krijgt daardoor één pleisterplaats van meer dan 10.000 en twee van 1.000, terwijl ook de aantallen van kolgans en brandgans daardoor anders zijn, dan men uit de tabellen II en V zou verwachten.

Het aantal belangrijke pleisterplaatsen per soort is dus niet zo groot. Het mag voor grauwe gans, kleine rietgans, brandgans, en rotgans bepaald niet minder worden. Toch moet daarvoor worden gevreesd, want bepaalde bedreigingen kunnen niet worden afgewend, bv. die van de Deltawerken en van ruilverkavelingswerken in uitvoering in gebieden, waar met het instellen van ganzenreservaten geen rekening is gehouden. Er is daardoor reden te meer om de overige pleisterplaatsen in ieder geval onaangetast te laten.

Voor de kolgans en de rietgans lijkt er wat meer speling te bestaan, maar 30 pleisterplaatsen voor 60.000 kolganzen is ook niet zoveel dat men, mede rekenend met het onvermijdelijk verloren gaan van pleisterplaatsen en de geografische spreiding, zonder bezwaar enkele zou mogen „opgeven”.

Wanneer men zich beperkt tot de „allerbelangrijkste” terreinen, d.w.z. die waar van ten minste een soort „duizenden” pleisteren dan komt men toch nog tot een getal van ± 30 pleisterplaatsen.

Er zijn daarvan gelegen in:

Groningen	: 1	(Dollard)
Friesland	: 12	
Drenthe	: 0	
Overijssel	: —	
Gelderland	: 2	
Utrecht	: 0	
Noord-Holland	: 1	
Zuid-Holland	: 1	
Zeeland	: 8	
Noord-Brabant	: 5	
Limburg	: 0	

Aangezien het noodzakelijk is tenslotte te komen tot netwerken van reservaten en/of rustgebieden, waardoor deze zo gelijkmatig mogelijk verdeeld zijn over de voor de ganzen geschikte gebieden, dienen de thans bestaande belangrijke pleisterplaatsen, waar dat maar kan, te worden gehandhaafd. De kans is zelfs groot, dat er nieuwe pleisterplaatsen zullen moeten worden gemaakt. De ervaring heeft geleerd (in de IJsselmeerpolders en bv. in het Veerse Meer) dat dit onder bepaalde omstandigheden mogelijk is. In

dit opzicht is het experiment van het inrichten van een weidevogel-waterwildreservaat in Oostelijk Flevoland, o.a. ook voor ganzen, van meer dan gewone betekenis.

Alleen door eendrachtige samenwerking van planologen, landbouwkundigen, cultuurtechnici, waterstaatkundigen, ornithologen, jagers, natuurbeschermers en terreinbeheerders zullen de wilde ganzen de voor hun onmisbare pleisterplaatsen in Nederland kunnen behouden.

● *Prof. Dr. M. F. Mörzer Bruyns, Directeur RIVON, Laan van Beek en Royen 40-41, Zeist*